

הרב חיים אבערלאנדער

רב דקהל שארית ישראל
ראה"כ "אור ישראל" ווילעדניק

מכונות כביסה (ווא"ש מאשי"ן) בבתי מגורים בבעלות יהודי שמשמשם עמהם יהודים שאינם שותומ"צ בשבת

ובירור בענין השכרת דירה וחנות ובתי חרושת ליהודים שאינם שותומ"צ

וכתב המרדכי (ע"ז ו' ע"ב) בשם בה"ג דמותר להלוות לעכו"ם בזה"ז, אעפ"י שהם נותנין מן המעות תקרובת עכו"ם לשמש ביום חגם, לפי שאין נותנין לשמש כ"כ שלא יוכלו למצוא אותו דבר מועט ללוות מעכו"ם אחרים אפי' לא היינו מלוים להם עיי"ש. הרי מבואר בדבריו דה"ה באין לו בעצמו האיסור, רק יכול לקנותו או לקבלו ממקום אחר, ג"כ מקרי חד עיברי דנהרא וליכא בזה משום לפני עור. וכ"ה במאירי (שם) דמותר למכור דבר האסור לו אעפ"י שלוקחו לאכילה, הואיל ומוציא לקנות מזולתנו עיי"ש, וכן פסק הרמ"א (יו"ד סימן קנ"א סוף סעיף א') עיי"ש.

אולם השלטי הגבורים בריש ע"ז (מצוין בשד"ח מערכת ו' כלל כ"ו) נסתפק בזה, דאולי רק ביש לו האיסור מותר, משא"כ כשצריך לקנות אצל אחר יהי' אסור. וגם בשו"ת אמונת שמואל (סי' י"ד מצוין בפ"ת שם) כ' דההיתר דיכול לקנות במק"א אינו ברור אצלו, דבגמ' מבואר דרק באית ליה בהמה בעצמו מותר ולא ביכול לקנות אצל אחר, וע"כ אין להקל בזה, עיי"ש.

גם בהגהות הגר"א (שם) חולק עיי"ז, והביא ראייה מגמ' נדרים (דף ס"ב, ב) רב אשי הוה ליה ההוא אבא זבניה לבי נורא, א"ל רבינא לר"א הא איכא לפני עור לא תתן מכשול, א"ל רוב עצים להסקה נתנו וכו', ואי במוצא לקנות ליכא משום לפני עור, מאי קאמר והאיכא משום לפני"ע, וכי לא היה עוד עצים בעולם

נשאלתי אודות בעלי בתים מאחב"י שיש להם בנינים שגרים בתוכם דיירים נכרים, ויש מקום בהבנין ששם יש לבעה"ב הרבה מכונות כביסה (ווא"ש מאשי"ן) אוטומטיים, שמשלשלים מטבע לתוך הקופה, ועל ידי זה מזיז החשמל, והמאשי"ן מתחיל לכבס הבגדים, והדיירים מכבסים שם את בגדיהם, האם מותר שיפעלו מכונות הללו בשבת עיי' הנכרים. והנה בקובץ אור ישראל (גליון ג') ביארנו בס"ד מה שנוגע לגבי איסורי שבת וכתבנו דיש להקל בזה, אולם עדיין יש לדון באופן שישראלים מומרים דרים בבנין זה, האם צריכים לחוש פן ואולי ישתשמו במאשינע"ן אלו לכבס בשבת, ונמצא שהפעה"ב עובר בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, וזה החלי בעזר צורי וגואלי בס"ד.

דיון בענין לפני עור לא תתן מכשול

שנינו במס' ע"ז (דף ו' ע"ב) אמר ר' נתן מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, ת"ל (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול, והא הכא דכי לא יהיבין ליה שקלי איהו, וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול, הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא, דיקא נמי, דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן, שמע מינה. ומבואר מזה דאיסור לפני עור הוא דוקא בקאי בתרי עברי נהרא, משא"כ בחד עברא דנהרא, דהיינו שיכול ליקח האיסור בעצמו, אין בזה משום לפני עור.

אנשים ביחד, או אינשי דלא מעלי וכדומה], ואם תהי' מקום הכביסה בתוך הבנין סגורה בשבת, הרי מן הסתם לא ילכו לכבס במקום אחר, רק יראו לסדר עצמם לכבס באמצע השבוע, וא"כ נמצא לכאור' שהבעה"ב עובר על לפני עור לא תתן מכשול, שיש בזה איסור מה"ת.

ונראה דכמו"כ מי שיש לו חנות לאנדריםא"ט שפתוח בשבת ג"כ הרבה פעמים מקרי תרי עיברא דנהרא, כגון אם לא נמצא עוד חנות כזה באותה שכונה, וצריך להטריח לילך לשכונה אחרת, דאז מקרי תרי עברא דנהרא, וממילא אם מתגוררים שם באותה שכונה יהודים שאינה שותומ"צ, אז יש חשש בזה של לפני עור, משא"כ אם בקל אפשר לכבס במק"א בלי טריחא, אז אין בכך משום איסור דלפני עור.³

מסייע לרבר עבירה בחד עברא דנהרא

אולם עדיין יש לרדן אם לא יהי' באופן זה משום מסייע ידי עוברי עבירה, דבתוס' במסכת שבת (דף ג' ע"א) וברא"ש והגהות מרדכי שם, כתבו דאפי' כשיכול לעשות עבירה מעצמו אסור לסייעו, דהא אפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, וכל שכן שלא לסייע לגדול לעשות עבירה, ובדרכי משה (יו"ד סי' קנ"א) כ' וז"ל: המרדכי פ"ק דע"ז בשם ר"י שמותר להלות בגדים לכומרים שמזמרים לע"ז כיון שיש להם אחרינא, אבל הר"ן פ"ק דע"ז אוסר להושיט איסור מדרבנן אע"ג דיכול ליטלו בלא"ה, דאסור לסייע ידי עוברי עבירה, ובתוס' שם (ד"ה מניין) משמע כדברי המרדכי

לקנות¹ עיי"ש, והובאו דבריו במשנה ברורה (סי' שמ"ז ס"ק ה'), וכ' דכן מצדד הברכ"י שם, וכנראה מדבריו דצריך להחמיר כדבריהם, עיי"ש.

והנה בשו"ת חוות יאיר (סימן קפ"ה) כתב, דהא דמתירים מפני שאפשר לו להשיגו במקום אחר, היינו דוקא בשישנו במציאות לרוב איך שיבוקש ובלי טורח, משא"כ בשאין במציאות שם ויצטרך לשוט ולילך למקום אחר דטריחא ליה מילתא, וראיה לדבר ממ"ש בש"ס (ע"ז ו' ע"א) אבעי' להו וכו' למאי נ"מ דאית ליה בהמה לדידיה וכו', משמע דאי לית ליה לדידי', אסור משום לפני עור, אע"פ דמצי לקנות מאחרים, והטעם משום דצריך לטרוח אחריה, עיי"ש.

ובאמת כבר קדמו המאירי (שם) וז"ל: ומ"מ אם אין מוצאו אלא בטורח אסור ליתן בהזמנה. וגם בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' פ"ג) כתב וז"ל: ונ"ל דהא דכ' הרמ"א דאם יכול לקנות ממק"א היינו ממוכר אחר ובמקום שדר שם, אבל כשלא נמצא במקומו וצריך לאטרומי טובא² לילך למרחקים איכא משום לפני עור וצ"ע טובא, עיי"ש. ולפי"ז לא קשה מה שהקשה הגר"א וכי לא היה עוד עצים בעולם לקנות, דלקנות עצים במק"א היה טריחא, ע"כ נחשב כתרי עברא דנהרא, ועובר על לפני עור.

והנה בנידון דידן, מקרי תרי עברא דנהרא, דפשוט דמי שיכול לכבס בגדיו בתוך בנין דהוא גר שם לא יטריח לילך לכבס במקום אחר [וגם עפ"י רוב הרי לכבס בגדיו בבנין שלו נוח לו לאדם ביותר במקום השקט מלכבס בחנות ולונדריםא"ט שמכבסים שם הרבה

1. ובשו"ת בנין ציון (סי' ט"ו) הביא קושיא זו בשם היד מלאכי (סי' שס"א), ות' דאין כוונת הגמ' להקשות משום לפני"ע, רק משום איסור מסייע דאסור אפי' בתרי עברא דנהרא, והבנין ציון הקשה עליו דהא שיטת הש"ך (יו"ד סי' קנ"א) דאין איסור מסייע אצל נכרי, ות' הבנין ציון דהיות דהם קנו כל היער, ולקנות כל היער אינו מצוי לקנות אצל אחר, שפיר אסור, עיי"ש.

2. ומדבריו נראה דזהו רק בטורח גדול, משא"כ בסתם טריחא, אולם בדברי המאירי ובשו"ת חוות יאיר משמע דאפי' בסתם טריחא אמרינן כן, וצ"ע.

3. ונראה דאם דיכול לכבס בקל במק"א, אז אינו עובר אפי' להגר"א הסובר דאפי' אם יכול לקנות במק"א אם אין לו בעצמו אסור, דבשו"ת הנ"ל מבואר טעם דבריהם דסוברים דכיון דתלוי בדעת אחרים אולי לא ימכרו לו, משא"כ להשתמש במכונות כביסה אין זה תלוי בדעת אחרים, דהא יכול להשתמש בו מעצמו, וא"כ לכו"ע אינו אסור.

ובאבן האזל (פ"ט מהל' ע"ז הל' ו') כתב עפ"מ שכ' הביאור הלכה בס' תר"ח (בד"ה אבל) בשם התדב"א (פי"ח) דאולי פורקי העול לגמרי כגון מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס אינם במצות תוכחה, ויש לצרף לזה מה דאמרינן בריבית דמומר מותר להלוותו בריבית דלא מקרי אחיך, וכמו"כ אינם בכלל הוכח תוכיח את עמיתך, דהא אמרינן בב"מ בקרא דלא תונו איש את עמיתו, עם שאתך בתורה ומצות אל תונו, וא"כ מומר בודאי דליתא בכלל הוכח תוכיח את עמיתך, וכמו"כ אינו מחיוב להפרישם מאיסור עיי"ש, וכ"ה בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' מ"ז), עיי"ש.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן ע"ט) כתב ג"כ סברא זו, אולם אח"כ כתב דבאמת אין רא' מתדב"א רק בנוגע לענין תוכחה, היכא שברור דלא ישמעו, ובזה מיייר גם המ"ב שם, אבל לא לענין לאפרושי מאיסורא היכא דאפשר, והביא מתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' ש"ג), שביאר בארוכה דינים אלו, וכתב שם, דבמצוות תוכחה, יש ב' טעמים, א' משום מ"ע דהוכח תוכיח, ב' משום ערבות, והיכא דהוי דבר שלא נשמע, אין כאן משום ערבות להנמוקי יוסף (ביבמות ס"ח), אבל יש כאן משום מצוות עשה דהוכח תוכיח, ופסק כן הרמ"א (שם או"ח תר"ח), ובמור"י לחלל שבת בפרהסי' או מומר לע"ז, או מומר להכעיס, ליכא משום מ"ע דתוכחה, דל"ה בכלל עמיתך, וכמו דאיתא במדרש (וחידוש שלא הביא ג"כ מתדב"א הנ"ל), אבל יש משום ערבות, דעיקר ערבות כתיב (בפ' נצבים) בעובד ע"ז, וכ"ז היכא דבידינו למחות, אבל באי אפשר למחות, א"כ בדידהו ליכא משום תוכחה, אין כאן שום חיוב עיי"ש, הרי דהיכא דכידו למחות, מצוה למחות אף במומרים,

דבאפשר ליטלו מותר אפי' לישראל, אבל בהג"מ ותוס' והרא"ש פ"ק דשבת משמע כדברי הר"ן, עכ"ל הד"מ. וברמ"א (שם סעי' א') הביא ב' שיטות אלו, וכתב ונהגו להקל כסברא ראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, עיי"ש.

ומש"כ הרמ"א שנהגו להקל בזה, ורק בעל נפש יחוש לעצמו, כבר העירו האחרונים מפשטות דברי השו"ע (או"ח סי' שמ"ז סעי' א') שכתב פשט ידו לפנים ונטל חפץ מתוך יד חבירו העומד בפנים וכו', הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור, וכ' הט"ז והמג"א (סק"ד), דהיינו מדרבנן משום שמסייעו בעבירה, וע"כ אפי' כשהחפץ היה מונח במקום שאפי' אם לא נותנו לו היה יכול ליטול מעצמו, דבכה"ג אינו עובר משום לפ"ע, מכ"מ אסור עיי"ש, וכן פסק שם בשו"ע הרב (סעי' ג'), ובמשנ"ב (סק"ד).

והנה בש"ך (שם ס"ק ו') האריך בזה, וכ' דלא פליגי הראשונים בזה, דדוקא לסייע לישראל אסור, דמצוה להפרישו מאיסורי, ובזה מייירי התוס' והרא"ש והגה"מ בפ"ק דשבת, אבל בנכרי ומומר דאינו מחויב להפרישו, מותר לסייעו, והוכיח חילוק זה דאל"ה סתרו דברי הרא"ש בפ"ק דע"ז עם מ"ש בפ"ק דשבת, וע"כ כהנ"ל, עיי"ש.

אולם מש"כ שגם לגבי מומר אין בו איסור של מסייע, נתקשו האחרונים [ע' בשו"ת חוות יאיר סי' קפ"ה, ובשו"ת בנין ציון הנ"ל, ובשו"ת כתב סופר יו"ד סי' פ"ג, שד"ח שם אות ג'] מדוע אין במומר מצוה להפרישו מאיסור, דהא ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא, וא"כ כמו"כ יהי' בזה איסור מסייע⁴, ופסקו להחמיר בזה⁵, וכ"פ במג"א הנ"ל, ובשו"ע הרב והמשנ"ב (שם).

4. גם בדג"מ נתקשה בזה, וכ' דכוונת הש"ך דהא דמחויב להפרישו מאיסור היינו דוקא כשעושה איסור בשוגג, ויש ביד איש להפרישו, אזי חייב להפרישו, משא"כ במי שעושה איסור במזיד, אינו מחויב להפרישו, וכמו"כ אין אז איסור מסייע, עיי"ש. ועי' בגליון מהרש"א (שם על הגליון) דנתקשה בדבריו, ועי' בשד"ח הנ"ל (אות ג') שהביא חבילות פוסקים שנתקשו בדבריו, והסכימו דאיסור לסייע ידי עבירה היינו אף ברוצה לעבור עליו במזיד, יעו"ש.

5. ובשו"ת ערוגת הבשם (או"ח סי' נ"ד) כ' דהש"ך מייירי במומר לע"ז שכבר יצא מהכלל, משא"כ בפושעי ישראל אע"פ שדינו כמומר לכל התורה כולה, מ"מ כיון דישראל גמור הוא, מחויב להפרישו ואסור לסייע, עיי"ש.

איסור לפני עור כשיש ספק אם יעבור על איסור

והנה מצינו מחלוקת האחרונים אם שייך איסור לפני עור כשיש ספק אם יעבור הלה על איסור, ונבאר קצת:

תנן במסכת שביעית (פ"ה מ"ו) אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית, מחרישה וכל כליה וכו', אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר, זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, דתלינן שלדבר היתר לוקחו. עוד תנן שם (מ"ח) ב"ש אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית, וב"ה מתירין מפני שיכול לשטתה.

ועי' בתוס' אנשי שם דהא דמתירין לאיסור ולהיתר, היינו דוקא כשיכול לקנות במק"א, דאין בו משום לפנ"ע רק משום איסור מסייע דהוא איסור דרבנן, ע"כ מקילין בספק, משא"כ כשאנו יכול להשיגו במק"א, ויש בו איסור דלפנ"ע, אסור אפי' כשיכול לתלות בהיתר, אם לא כשמוכחא מילתא להיתר יותר מאיסור עיי"ש, וכ"ה בשו"ת כתב סופר (הנ"ל בד"ה ויש סיוע) עיי"ש.

גם במשנה אחרונה (שם) בתחילת דבריו כתב כן, אולם אח"כ כתב דפשטא דמתניתין משמע דבכל ענין מותר, וע"כ כתב דאפשר דנתנית מכשול מקרי רק כשהמכשול ידוע בשעה שנותן לו, משא"כ בספק אם יעשה בו מכשול אין זה מקרי נתנית מכשול, והלוקח הוא שהכשיל את עצמו, עיי"ש. ועי' בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קט"ו) דמבאר דיש בזה מחלוקת הראשונים, ושי' ר"ת דמתירין בתלייה רק איסור מסייע, ומסתימת שאר פוסקים וסתימת משניות דשביעית מוכח דאפי' בלפנ"ע תלינן ואפי' בתלייה רחוקה, עיי"ש.

ומכ"ש שלא לסייעם לדבר עבירה, עכתו"ד עיי"ש.

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קכ"ו) כתב בביאור דברי הש"ך, דבריטב"א בע"ז (דף ו' ע"ב) מבואר דמצד ערבות אנו חייבין למנעו מאיסור וכש"כ שאסור לסייעו, ולפי"ז היות דחיוב ערבות למידים בשבועות (דף ל"ט) מהפסוק וכשלו איש באחיו, וא"כ מומר דמותר להלוותו בריבית, דלא מקרי אחיך, ואינו מצווה להחיותו, כמו"כ אינו בכלל ערבות ואינו מצווה להפרישו, וע"כ אין בו משום מסייע, ומסיים ואין לזוז מהוראת הש"ך עיי"ש, הרי דסובר דלא כהמהר"ם שיק הנ"ל, וסובר דמומר אינו בכלל ערבות.

אולם יש לדון לגבי מומרים בזמננו אם אין דינם כתינוק שנשבעה, דאסור להלוותם בריבית דמקרי אחיך, עי' ביו"ד (סי' קנ"ט סעי' ג') ברמ"א ובנו"כ (שם), ועי' בשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' ה') שהישראלים בזמננו שאבותיהם קלקלו מעשיהם, מסתבר שדינם כתינוק שנשבעה, עיי"ש. וע"ע בחזו"א (יו"ד א' סק"ו), ועי' בשו"ת באר משה (סי' קנ"ט אות ב'), שהאר"י לבאר דאין ערבות לגבי מומרים דבזמננו, ועי' בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"ט).

היוצא לנו מזה דאעפ"י דהסכמת האחרונים דאף בחד עברא דנהרי דאין בו משום לפנ"ע, עדיין אסור משום מסייע ידי עובר עבירה, מ"מ לגבי מומרים יש פוסקים שסוברים דאין בו איסור מסייע, ומסתבר דיש להקל במקום הפסד⁶ או צורך גדול, אך מ"מ עדיין יש לדון לגבי מומרים שבזמננו דאולי דינם כתינוק שנשבעה, ולכו"ע יש בו איסור מסייע.

6. וכ"ה בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק א' סימן ע"ב) שכתב דאף מהראוי להחמיר כהמג"א דיש איסור מסייע במומר, מ"מ אם רוצה להקל כהש"ך במקום הפסד אין למחות בו, אף אם ההפסד הוא מהירוח ולא הפסד ממש, ואם הוא הפסד ממש כגון שבלא זה לא יוכל לעסוק במסחר זה גם לכתחילה יש להקל כהש"ך עיי"ש. וגם בשו"ת דברי יציב (הנ"ל) כתב דהיות דאיסור מסייע הוא משום מצות תוכחה, הרי בהפסד ממון ליכא מצות תוכחה, עי' ביו"ד סוף סי' של"ד ברמ"א, ובסי' קנ"ז סעי' א' ברמ"א, וכ"ה בלבוש (בסי' קנ"ז סעי' א'), א"כ היכא דאם לא יסייע להמומר יפסיד ממון מותר לסייעו, עיי"ש.

מכרתיו לך, שלשון זה משמע שנותן טעם לההיתר, מפני שתלוי במוכר שהוא מוכר לו לדבר ההיתר, שהרי בשביל זה לבד נמי היה מוכר לו, ונמצא שאין במעשה של המוכר עשיית מעשה מכשול, שלא ניתוסף שום מעשה בשביל העבירה שיעשה, ומה שעי"ז יוכל לעשות העבירה, הוא רק גרם שהלוקח יוכל להכשיל את עצמו וזה לא נאסר, עיי"ש.

מחלוקת המשנה ברורה ושו"ע הרב בזה

והנה המג"א הנ"ל (בסי' שמ"ז) כ' ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכות היתר ודווקא בדבר המצוי אבל בדבר שאינה מצוי אסור אם לא מפני דרכי שלום, עכ"ל. וכוונת המג"א במש"כ בדבר מצוי, היינו תלייה בדבר המצוי, משא"כ בתלייה בדבר רחוק שאינו מצוי, מקילין רק משום דרכי שלום, וכ"פ במחצית השקל ובמשנ"ב שם.

אמנם בשו"ע הרב (שם סעי' ד') כ' וכן אסור להשאיל כלי מלאכה בשבת לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת, ואפי' הוא כלי המצוי לו לשאול במק"א, ואם יש לתלות שיעשה בו מלאכת היתור מותר להשאילו, אם הוא כלי המצוי, אבל אם אין מצוי אסור להשאילו, אא"כ יש בו משום דרכי שלום, אבל אם אין לתלות שיעשה בו מלאכת היתר אסור להשאילו אפי' משום דרכי שלום, עיי"ש, הרי דסובר כוונת המג"א דתלינן במצוי היינו במצוי לשכור במק"א, ואז אין בו רק איסור מסייע, משא"כ באינו מצוי ויש איסור דלפני עור לא תלינן כלל,

וכנראה דהשו"ע הרב סובר כדברי הפוסקים דא"א להתיר איסור לפני"ע מכח ספק אפי' בלא תלייה רחוקה, רק כשיש ביה דרכי שלום [וכדברי החזו"א הנ"ל], משא"כ לגבי איסור מסייע, שהוא רק איסור דרבנן, מקילין אפי' כשאין בו משום דרכי שלום. אולם במשנ"ב ובמחצית השקל (הנ"ל) מבואר דגם בלפני"ע מקילים בתלייה רגילה, דסוברים דספק מכשול לא מקרי מכשול, ורק בתלייה רחוקה מקילים

וגם הטו"ז (יו"ד ריש סימן קנ"א סק"א) מדייק מדברי השו"ע שם, שכ' דדברים שהם מיוחדין למין ממיני אלילים שבאותו מקום, אסור למכור לעובדי אלילים שבאותו מקום, דרך דברים שהם מיוחדים לע"ז אסור למכור להם, משא"כ בספק אי הם לע"ז או לדברים אחרים, אין בו משום לפני עור.

אולם בהגהות מקור מים חיים (על הטו"ז שם), נוטה לומר דגם בספק יש בו לפני עור, ורק כשורב צדדים המה להיתר, אז יש להקל בזה, כמבואר בנדרים (דף ס"ב, ב) דקאמר שם א"ל רבינא לר"א הא איכא לפני עור לא תתן מכשול, א"ל רוב עצים להסקה נתנו וכו', הרי דרך כרוב צדדים להיתור אין משום לפני עור עוור עיי"ש, ועי' בשד"ח (מערכת ו' כלל כ"ו אות י"ד) שהאריך בזה, עיי"ש.

ובחזו"א (הל' שביעית סי' י"ב סק"ט [מצוין בספר שו"ת משנת שלום (סי' י"ד) ממחותני הגה"צ הרב שלום פאללאק שליט"א]), כתב דבאמת יש לפני"ע גם בספק איסור, והא דהקילו חכמים כאן במקום ספק הוא משום דרכי שלום, וז"ל: ונראה דהא דהקילו חכמים בספק, אע"ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עור והי' ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושלום מעצמינו ומהם והן רק ע"ה ומחויב להחיותם ולהטיב עמם, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם ועוברים על לא תשנא, והלכך שקלו חכמים בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם, ושלא לגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למוכרם בזמן שהוא וודאי לעבירה ולהתיר בספק עיי"ש. ומשמע דסובר דגם בספק איסור יש בו איסור דלפני"ע, רק כשיש חשש שיגרום שנאת הבריות וזה יגרום למכשולות יותר גדולות, אז הקילו חכמים משום דרכי שלום.

אולם בשו"ת אגרות משה (חיו"ד סי' ע"ב) כ' דמדברי הירושלמי מבואר דמתירין זה אף בלא דרכי שלום, וע"כ צ"ל דבספק אין בו לפני"ע, וכמבואר בפי' מהר"י בן מלכי צדק (שם מ"ח) שכתב שיכול לומר לשחיטה

ידיו' עיי"ש. וכ"ה בשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן מ"ד), ובספר דרך אמונה (מהגר"ק שליט"א) פ"ח מהל' שמיטה יובל בבהל"כ בד"ה כך אסור עיי"ש.

ונמצינו למדים דיש מחלוקת הפוסקים כשמוכר או נותן למי שחשוד לעבור על איסור, חפץ שיכול להשתמש בו לאיסור ולהיתר, האם יש בו איסור לפנ"ע, דהרבה מקילים בזה, דיכולים לתלות שישתמש בו לצורך היתר, ויש סוברים דרק כשרוב צדדים המה להיתר יש להקל בזה. אולם להמקילים עדיין אפ"ל דהתינו כשהחפץ שנתנו לו אינו חפצא של איסור, ותלינו שישתמש בו באופן היתר, משא"כ כשהוא חפצא של איסור, ורק יש ספק אם ישתמש בו או לא, עדיין יהי' אסור.

ספק דלפני עור בנידון דידן

ומעתה לפי הנ"ל לכאורה יש לומר לגבי מכונות כביסה דאין הבעה"ב עובר על לפנ"ע, דהא יש ספק אם ישתמשו בהם בשבת, דהלא יש ביכולתם לכבס בגדיהם במשך כל השבוע, ואפי' לסוברים דרק כשרוב צדדים הם להיתר מקילים בזה, מ"מ גם כאן הלא רוב הזמן שיכולים לכבס היינו בימות החול, וא"כ יש לתלות דהישראל שמכבס בגדיו יעשה כן ביום חול, וא"צ לחוש שיכבס בשבת דוקא.

אולם מ"מ נראה דהתינו באותם הבנינים שהמקום שמכבסים הבגדים פתוח במשך כל הזמן, וא"כ כשהבעה"ב נתן המכונה שם בימי חול, לא היה עדיין חפצא של איסור, הגם שאף בשבת יהי' נשאר המקום פתוח ואז אסור לכבס, מ"מ בכי האי גוונא י"ל דדומה לחפץ שיכול להשתמש בו באופן של היתר או של איסור, דיכול לתלות שישתמש ביה באופן של היתר ובפרט כרוב צדדים הוא להיתר, משא"כ בנינים שהמקום שמכבסים שם בגדיהם נסגר בלילה נוכחו"כ בחנות לאנדריאט שבוודאי

רק משום דרכי שלום. ואולי לגבי איסור של מסייע אפ"ל דמקילין אפי' בתלייה רחוקה אפי' בלא דרכי שלום, ודו"ק.

בשמושיט יין לנזיר ויש ספק אם ישתה – האם יש בזה משום לפני עור

ועכשיו יש לדון להני פוסקים הנ"ל דסוברים דבספק אם יעשה איסור אם אין בו משום לפנ"ע, אם כמו כן מותר להושיט דבר איסור לחבירו כשאנו מסופקים אם יעשה בו עבירה או לא, דמצד הסברא אולי יש לחלק, דדוקא בכלי ופרה, דאיכא תשמיש היתר למתלי ביה, אז אין בו משום לפנ"ע, דלא מקרי דהושיט לו דבר מכשול, דאינו חפצא של מכשול, דהא החפצא עומדת גם לדברים היתרים, ורק הלוקח הכשיל בעצמו כשהחליט להשתמש בו לדבר איסור, וכ"מ בדברי האגר"מ הנ"ל בשם הגר"י מלכי צדק, דיכול לומר לשחיטה מכרתי לך, אבל במושיט חפצא של איסור, וליכא מידי דהתירה למיתלי ביה, וכל הספק הוא רק אם ישתמש בו או לא, זה שפיר מקרי דהושיט ליה חפצא של מכשול, אעפ"י דעדיין יש ספק אם ישתמש בו.

וכ"ה בשו"ת מחנה חיים (סי' מ"ז) דהאריך בענין למכור לחם לאדם במי שנחשד לאכול בלי נט"י, והביא דברי רש"י (ע"ז ו') שכ' ולא יושיט כוס יין לנזיר שמא יבוא לשתותו עכ"ל, מדכתב שמא יבוא לשתותו, נלמד דגם בספק אם הנזיר הנ"ל יעבור על נזירותו וישתה היין, ג"כ אסור, וכ"מ ברא"ש (שם) שכ' אולי ישכח על נזירותו וישתה, הרי דגם בספק איסור יש בו לפנ"ע. אולם ע"ז כ' דיש לחלק, דדוקא כשנותן לו כוס יין שלא משכחת ליה אופן שהוא מותר לשתיה, ע"כ אף בספק אם ישתה יש ביה איסור, משא"כ ליתן לחם לאדם שיש בידו ליטול ידיו ולאכול בהיתר, לא מקרי הנתינה לאכול למכשול, דהא יכול ליטול את

7. אולם אח"כ מדייק מדברי התוס' דס"ל דגם במושיט יין לנזיר וספק אם ישתה אינו עובר עליו, והביא עוד שי' הריטב"א דסובר דמה"ת אינו עובר בלפני עור רק כיוצא שיעשה עבירה בוודאי, ומדובר אסור כשיש רגלים לדבר שרוצה לעשות העבירה, ואפי' כשיש רגלים לדבר אסור חכמים רק כשאין מקום לתלות שרוצה לעשות בו דבר היתר, משא"כ כשיש במה לתלות לא אסור חכמים, עיי"ש.

לחלל שבת, אז אין המשכיר כאן מוסיף ע"י שכירת דירה זו בחילול שבת, ודומה לחד עברא דנהרא, משא"כ כשכבר שכר דירה כאן, ואין לו עוד דירה ומקום לכבס, ומקום הכביסה נסגר בלילה, באופן שא"ל לו עוד לכבס, א"כ נמצא דע"י פתיחת מקום הכביסה, הרי הבעה"ב מושיטו חפצא של איסור שיכול להשתמש בו, ונמצא דעובר על לפנ"ע, וכ"מ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ס"ו וסי' פ') עיי"ש.

דין לפני עור קודם זמן האיסור

ואגב אעורר עוד נקודה שיש לדון בזה, דהנה בשו"ע הרב הנ"ל כתב – וכן אסור להשאל כלי מלאכה "בשבת" לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת וכו', וכנראה מדבריו דרק בשבת אסור, משא"כ בערב שבת אפי' סמוך לכניסת שבת מותר להשאילו, אעפ"י ששואלה ליום או יומים, ומזה נראה דאיסור לפני עור הוא רק בזמן איסור ולא קודם לכן.

ובאמת במשנה הנ"ל, אלו דברים שאין האומן רשאי למוכרן "בשביעת" וכו', נראה דקודם שביעית אפי' סמוך לכניסת שביעית אין בו איסור, דכיון דעדיין אינו זמן איסור, לא מקרי דמכשילו בחפצא של איסור, וכ"מ בחזו"א הנ"ל וז"ל: והיינו טעמא [היינו משום דרכי שלום] שרינן למכור להם בשעה שאין האיסור מוכן וכו', דהיינו קודם שביעית, אע"ג דכל הני סופו לבאו לידי מכשול, עיי"ש.

וכ"ה בשו"ת מנחת שלמה (הנ"ל) שכ': אגב אעיר דכמו שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה מפני שהם חשודים לאכלם גם לאחר זמן הביעור, ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול, כמו כן יהא אסור למכור חמץ כזה

נסגרת בלילה ונפתחה ביום השבת ע"י הממונה על זה, א"כ בזה שפותחים אותה בבוקר בשבת קודש, הרי עובר על לפני עור⁸, דהא ע"י הפתיחת מקום הכביסה בשבת – דאסור לכבס אז – דומה למושיט כוס יין לנזיר וספק אם ישתה, דכתבנו דלרוב פוסקים יש ביה איסור דלפנ"ע, א"כ כמו"כ כאן אעפ"י דיש ספק אם יכבס בו בשבת, מ"מ הרי ע"י פתיחת המקום הרי הוא מושיט לו חפץ דאם רוצה להשתמש בו יש ביה איסור⁹, ואעפ"י דיש לתלות דיכבס בימי החול ולא יכבס בשבת, מ"מ כיון דע"י פתיחת מקום הכביסה בשבת בזמן איסור יכול הלה לכבס אם רוצה, שפיר עובר על לפנ"ע, ודומה למושיט לנזיר כוס יין קרוב לסוף זמן נזירותו, דמסתמא יחכה איזה דקות עד סוף שעת נזירתו ואז ישתה, ומ"מ מסתבר דאסור, וה"ה בנידון דידן יהי אסור.

ודע, דלפ"מ שכתבנו לקמן דמותר לישראל להשכיר דירה למומר, כיון דהיה ליה דירה אחרת קודם ששכר דירה זו, נמצא דע"י שכירת דירה זו אינו מוסיף כלל בחילול שבת דילי, דהא גם מקודם היה מחלל שבת באותה צורה, ולפ"ז יש לנו עוד היתר למה אינו עובר בלפנ"ע במכונות כביסה, כיון דגם קודם ששכר דירה באותו בנין היה יכול להשתמש בשבת במכונות כביסה במקום שהיה גר שם מקודם, ונמצא דע"י שמשכירים לו דירה בבנין זה, אין מוסיפים בחילול שבת ומותר.

אמנם אם סוגרים המקום בשעות הלילה, נראה דיהי' אסור, דבשלמא כשהמקום פתוח כל הזמן, א"כ הרי עיקר איסור לפני עור השייך בכאן היינו שכירת המקום למי שאינו שומר תורה ומצוות, וע"כ אמרינן דכיון דבשעת שכירת הדירה, הרי יש לו דירה במק"א, ויכול

8. ואעפ"י שנפתח ע"י הממונה שלו (סופער), מ"מ כיון דהוא פועלו ועושה אותו בשליחותו של בעה"ב אסור, לפ"מ דקיל"ן לרוב פוסקים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, [ובפרט כשהוא פועלו דאמרינן יד פועל כיד בעה"ב] וכמבואר בשו"ת חות יאיר (סי' קפ"ה) מצוין בפתחי תשובה (סי' קנ"א אות א' וג'), ובשו"ת כת"ס הנ"ל, ובשד"ח (כלל כ"ו אות כ"ד).

9. ואפי' לפ"מ דמבואר בשד"ח (שם אות י') דאף דסוברים דגם בספק איסור יש בו לפני עור, מ"מ באיסור דרבנן בודאי דמותר בספק אסור, עיי"ש, וכמו"כ מובא בבאר היורה על החרדים (ממוח"ז זצ"ל, דף ק"ט) מספר כמו השחר (להגאון מהר"ן מאושפצין ז"ל) עיי"ש, מ"מ בנידון דידן מקרי איסור מה"ת, דמי שמשלשל כסף לתוך המכונה, ועי"ז מתחיל המכונה לכבס, עובר עי"ז באיסור כיבוס מה"ת, דזה נקרא כוחו ולא גרמא, ודו"ק.

ולדברינו הא דקאמר הגמ' משום לפנ"ע, כוונתו לאיסור מסייע [וכ"כ הטורי אבן שם מטעם אחר], דכיון דשכרו קודם זמן איסור אינו אסור משום לפנ"ע, ואסור רק משום מסייע, דהוא רק איסור דרבנן, ודו"ק.

אולם מדברי הריטב"א הנ"ל, ומסתימת הגמ' משמע דעובר בזה על לפנ"ע, קשה הא עדיין הוא קודם זמן איסור, ובפרט צ"ע על דברי השו"ע הרב הנ"ל, דלדבריו קודם זמן איסור הוה היתר גמור, וע"כ נראה דשכירות שאני, היות שמקבל מצות בעד השתמשות עם הכלי או השדה, נחשב כל יום כשכירות חדשה, אעפ"י ששוכרו לכל השנה או לכל השבוע ואין מקבל פרעון בעד כל יום ויום בפנ"ע, מ"מ הפרעון שמקבל בעד כל זמן השכירות, נחשב בשביל כל השתמשות בפנ"ע ועובר על לפני עור, וכעין זה איתא בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' צ"ג) עיי"ש.

ולפ"י נמצא דאעפ"י דמצד אחד השו"ע דהרב מקיל יותר מהתורת הזרעים, וסובר דבשאלה קודם זמן איסור אינו אסור כלל כמו מכירה, מ"מ בשכירת יודה דהוא אסור, ולא מטעם מסייע רק משום לפנ"ע.

ולפ"י בנידון דידן לגבי מכונות כביסה, יש לדון היות דהוא מקבל פרעון בעד השתמשות בהכלי בשבת, אולי נחשב כשכירות, דכתבנו דאפי' שכרו קודם שבת, כיון דנחשב כמקבל פרעון בעד שבת הוא אסור, או אפ"ל דשם שכרו בהדיא על זמן ששבת בתוכו ומקבל פרעון על כל הזמן, ע"כ נחשב שפיר כמו ששוכרו בעד שבת ג"כ, וכל יום הוי שכירת חדשה, משא"כ כאן שהבעה"ב לא יחדו לקבל פרעון בעד שבת בהדיא, והוא רק מקבל פרעון בשביל ההשתמשות בהכלי, והשוכר יחליט מעצמו אימתי להשתמש עם הכלי, ע"כ נחשב כמו מכירה ושאלה קודם זמן איסור דאינה אסור, וצ"ע בכל זה למעשה ודו"ק

שיכול להתקיים עד פסח למי שחשוד לאכלו או אפילו להשהותו בפסח וכו', ובדוחק י"ל דשאני שביעית שמעכשיו כבר יש על אותו דבר דיני שביעית, ולכן חשיב כמוסר לו גוף האיסור, משא"כ חמץ בשאר ימות השנה, ולפ"י גם בנזיר מותר ליתן לחשוד לפני שקיבל עליו נזירות, עיי"ש¹⁰.

ולפ"י יש לדון באופן שמניח שם מכונות הכביסה בימי החול ונשאר המקום פתוח גם בימי השבתות, אפי' אם ידעין בהדיא דישתמש בו הישראל בשבת, אינו אסור, כיון דהוא קודם זמן איסור.

אולם בספר תורת הזרעים (מצוין בס' דרך אמונה אות ח') כ' דרך למכור מותר קודם שביעית, אבל להשאל ולהשכיר אסור, דכיון דשאלה ושכירות לא קניא, נמצא שמשתמש בשביעית בכלים אל, ואז נחשב למסייע יד עוברי עברה, וראיה לדבר דהא כ' המג"א בסי' שמ"ז דאסור להשאל כלים לפני השבת למי שחשוד לעשות בהם מלאכה בשבת עיי"ש, הרי דלא פ"י דברי המג"א כהשו"ע דהרב, וסובר דהיות דהמג"א סתם דבריו, ע"כ דגם קודם שבת אסור משום מסייע.

ולכאורה היה אפשר להביא ראיה לדבריו, מהא דקאמר הגמ' (בע"ז דף כ"א) דאסור להשכיר שדה לכותי, וכותי זה עושה בו מלאכה בחוה"מ, ונמצא דעובר המשכיר משום לפנ"ע, הרי דאעפ"י דכעת עדיין זמן רב קודם חוה"מ, והוא קודם זמן איסור, אסרינן משום חשש דיעשה מלאכה חוה"מ, אלא על כרחך דשכירות שאני, ולפ"י אפשר לתרץ קושיית הריטב"א הנ"ל, דהגמ' הק' דלמה איתא בבבלייתא דאסור משום דנקראת על שמו ולא משום לפנ"ע, ות"י חדא ועוד קאמר, חדא משום לפני עור, ועוד דנקראת על שמו, ולכאורה, למה שביק טעם דאורייתא דלפ"ע וקאמר טעם דרבנן משום מראית העין,

10. אמנם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן ע"ב) כתב, דאל"כ היה לן לאסור "מלמכור כל כלי לעוברי עברה כגון קדרות לבשל משום דיבשל בהו גם בשבת", אע"כ כיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין, לא אסור בזה משום מסייע כשליכא איסור לפני עור עכ"ל, ונכראה דכשא"א לקנות הכלי במק"א אסור למכור קודם שבת משום לפנ"ע, ומדברי הפוסקים הנ"ל לא משמע כן, ועיין.

אם מותר להשכיר חנות או בית חרושת לישראל שאינו שומר תורה ומצוות

הנה מבואר בגמ' (ע"ז דף כ"ב) דאסור להשכיר שדה לכותי, משום דהכותי עושה בו מלאכה בחול המועד, וא"כ הישראל עובר על לפני עור לא תתן מכשול, ועי' במשנ"ב (סי' רמ"ג ס"ק ב') שכ' דאסור להשכיר מרחץ לישראל מומר, דעובר על לפני"ע, וטעם זה שייך בשדה ובכל דבר, עיי"ש. ולפי"ז לכאורה אסור להשכיר חנות או משרד או בית חרושת לישראל מומר, דהא יעשה שם מלאכה בשבת, ומצינו בכמה אחרונים שהאריכו בזה, ואבאר בס"ד.

בשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן קפ"ד) כתב וז"ל: בענין השכרת בית ליהודים מחללי ש"ק בבישול ואפי"י ורחיצת הרצפה וכדו' יהי' אסור בזה ופוק חזי מה עמא דבר, וכבר האריך בתשו' כתב סופר (י"ד סי' פ"ג) בענין זה, והעלה דליכא אסור אא"כ בשעת סיועו עושה האיסור מיד, אבל באינו עושה האיסור מיד שרי, וכ"ה בשו"ת בנין ציון (סי' ט"ו), ובאמת שכה"ג כתבו הב"ח ומג"א (סי' קס"ט סק"ו)¹¹ לענין לפני"ע, ובתשו' מהר"י אסאד (סי' קס"ד) הקשה מש"ס דע"ז (הנ"ל) דפריך גבי לא ישכיר אדם מרחצו לכותי וכו' ותיפוק ל' משום לפני"ע, והרי התם משכירו לו בחול קודם שיגיע השבת ואפ"ה אסור, אבל נראה דגבי לפני"ע ממש בכל גווני אסור, אבל בדליכא לפני"ע אלא משום מסייע לעוברי עבירה, י"ל דבכה"ג ליכא משום מסייע וכו'¹², ועוד נראה

דבכל גווני דאיכא משום מסייע היינו דוקא אם בגוף הדבר שנותן לחבירו יעשה בו האיסור, אבל הכא הרי לא יעשה האיסור אלא באור שבתוך הבית, ע"כ אין בו איסור מסייע וכו', וע"כ בנידון דידן שיש לו בית אחר בעיר וליכא איסור משום לפני"ע אלא משום מסייע יש להקל, עיי"ש.

והנה מש"כ המהרש"ם דאם אינו מסייע בשעת מעשה אין בו איסור מסייע, ראיתי בשו"ת בית שלמה (או"ח ח"א סי' ק"י ובסי' ל"ח בהגה"ה אות א') שהביא בשם הטורי אבן, דהא דתנן דאין להשכיר שדה לכותי משום לפני"ע, היינו אפי' כשיכול לשכור במק"א אסור משום מסייע, ומה דנקט הגמ' לפני עור כוונתו משום מסייע,¹³ עיי"ש, הרי דסובר דאפי' אינו מסייע בשעת איסור, מ"מ אסור משום מסייע, וא"כ לדבריו גם כשיכול לשכור חנות במק"א, עדיין יהי' אסור משום מסייע, אולם לטעם השני שכ' המהרש"ם דאיסור מסייע הוא רק כשעושה איסור עם החפץ ולא כשעושה איסור בתוך החפץ, י"ל דשם שמשכיר לו שדה אסור, משום דעושה מלאכה בהחפץ ע"י חרישה וקצירה, משא"כ כששוכר חנות וכדומה, דעושה מלאכה בתוך החנות, שפיר יש להקל¹⁴.

והנה גם בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' צ"ז) נשאל, על דבר איש אחד שהשכיר ביתו למחלל שבת ר"ל, אם הוא בכלל מסייע ידי עוברי עבירה. והשיב, דיש לחלק דמסייע ידי עוברי עבירה לא הוי רק אם הוא עושה עבירה

11. צ"ל המג"א בשם הב"ח, דהא המג"א שם חולק על הב"ח וסובר דשייך שפיר לפני"ע בכה"ג, עיי"ש.
12. ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' צ"ג) שהתיר כיו"ב למנהל בית חולים יר"ש להניח פנקס החולים מע"ש לפני הרופא ישראלי, שכותב בו בשבת שמות החולים ורפואתם, ע"פ הטעם הנ"ל, שאין בזה משום מסייע ידי עוברי עבירה, הואיל והוי שלא בשעת העבירה, אולם שם רוצה לומר דאפי' לפני"ע אינו אסור בכי האי גוונא, והא דאסור להשכיר שדה לכותי היינו משום דשכירות נחשב כל יום כשכירות חדשה, עיי"ש.
13. ובזה מתרץ קושיית הריטב"א שם, דהגמ' קאמר דהוא אסור משום מראית העין דנקראת על שמו, ולכאורה למע שבין טעם דאורייתא דלפ"ע וקאמר טעם דרבנן משום מראית העין, אלא על כרחך דגם לפני"ע הוא רק אסור דרבנן משום מסייע.

14. גם מדברי המשנ"ב הנ"ל דכ' בסתם דאסור להשכיר מרחץ לישראל מומר דעובר על לפני"ע, וטעם זה שייך בשדה ובכל דבר עיי"ש, ולא העיר דזה דוקא כשא"א לשכור המרחץ במק"א, נראה דבכל אופן אסור, ואולי דסמך עמש"כ דהאיסור הוא משום לפני"ע וזה שייך רק כשא"א לשכור במק"א, ואולי דאוסר בכל אופן משום מסייע וכשי' הטורי אבן, אולם דוקא שעושה מלאכה עם החפץ כמו שדה או מרחץ, ומש"כ "כל דבר" כוונתו כשעושה מלאכה עם החפץ, וצ"ע.

לא היה לו חנות לא היה יכול לעשות אותו חילול שבת, אף דבוודאי דעדיין היה מחלל שבת באופנים אחרים, מ"מ החילול שבת שעושה עכשיו בתוך החנות לא היה עושה אם לא היה לו החנות, אז יש כאן איסור משום לפנ"ע, אפי' אם ידעין דבשום אופן לא היה מקבל עליו שלא לחלל שבת.

וראיה לדבר דבשו"ת פרי השדה (ח"ד סי' ל"ט), נשאל אם מותר לשכור דירה בבית שיש לו ליפט, למי שאינו שות"מ, ותו"ד דהיכא דאם זה לא ישכיר לו יוכל להשכיר אצל אחר אינו אסור, ומציין למש"כ בשו"ת פרי השדה הנ"ל וכו', וכ' ומהי"ט אסרתי להשכיר חנות למי שיודע שבוודאי יחלל שבת כיון שהמעשה היה שלא היה יכול למצוא חנות אחר ע"כ הוא אסור וכו', ומסיים וע"כ רק אם אי אפשר למצא דירה כזו עם ליפט רק אצלו כה"ג יש לחוש משום מסייע, וכ"מ בשו"ת תורת חסד (או"ח סוסי' ה'), דאם אי אפשר לקנות או לשכור במק"א הו"ל שפיר בכלל מסייע ואסור עיי"ש, הרי דבחנות או להשכיר לו דירה עם ליפט, דהחילול שבת שעושה ע"י חנות או ליפט לא היה יכול לעשות אם לא היה לו חנות או דירה עם ליפט, אז אם לא היה מוצא לשכור אצל אחר, הוא אסור משום לפנ"ע [או מסייע¹⁵], ולא מדין מחאה.

שי' הפוסקים דסוברים דאפי' כשיכול לשכור במק"א אסור משום מסייע

בשו"ת נהרי אפרסמון (מהדו"ת סי' י') נשאל אם מותר להשכיר הבית ליהודי ספר מגלח שערו, אשר אפשר שישלח גזעלן שלו גם בש"ק, והשיב שמצד לפ"ע לא שייך כאן כיון שאפשר לו לשכור בית אחר, ומעורר שאך י"ל דאיכא עכ"פ איסור דרבנן משום מסייע ומאריך במחלוקת הראשונים הנ"ל, אם יש איסור מסייע כשיכול ליטול בלא"ה, ומסיים, וז"ל עכ"פ יפה אמרת שישכיר לו החדר ויתנה

בדבר הזה ממש, משא"כ הכא שמשכיר לו ביתו, אטו השוכר המחלל שבת עושה עבירה בדבר שהשכיר לו, הוא עושה עבירה בפני עצמו וכו', ופשיטא שאם זה לא היה משכיר לו, היה אדם אחר משכיר לו, ע"כ לא מיקרי מסייע ידי עובדי עבירה, זולת אם הוא לא היה משכיר לו לא היה יכול למצוא דירה אחרת והיה מקבל עליו שלא לחלל שבת, כה"ג ודאי היה מחויב למחות בו שלא לחלל שבת, וכל אדם אם אפשר למחות בעובדי עבירה מחויב למחות, ומי שאינו מוחה עושה איסור עיי"ש, הרי דג"כ סובר כהמהרש"ם הנ"ל דהיכא דיכול למצוא דירה אחרת לשכור אינו אסור משום מסייע.

אולם מש"כ "זולת אם לא היה משכיר לו לא היה יכול למצא דירה אחרת והיה מקבל עליו שלא לחלל שבת כה"ג ודאי היה מחויב למחות וכו'", לכאורה צ"ב, דהא אם לא היה מוצא לו מי שישכיר לו דירה היה אסור משום לפנ"ע ולא מדין מחאה, ותו, דמדבריו נראה דרק אם היה אפשר להשפיע עליו שלא לחלל שבת אזי אסור להשכירו מדין מחאה, הלא אפי' אם ידעין שא"א להשפיע עליו שלא לחלל שבת, ג"כ אסור משום לפנ"ע.

ונלע"ד דהשאלה של הפרי השדה היינו דהשוכר יעשה חילול שבת בתוך דירתו, אבל הדירה אינה מסייעת כלל להחילול שבת, ואם לא היה מוצא שום דירה לשכור, ג"כ היה מחלל שבת באיזה מקום שהיה נמצא, וממילא פשוט דאפי' אם א"א לשכור דירה אצל אחר, ג"כ אינו עובר משום לפנ"ע, דהא החילול שבת שעושה בהדירה היה עושה גם בלי דירה, וע"כ אינו אסור רק באופן שאם לא היה לו דירה היה מוכרח לקבל עליו שלא לחלל שבת, אז יש איסור מטעם מחאה כנ"ל, משא"כ באופן שעושה חילול שבת שא"א לעשותו רק בתוך דירה זו, או באופן דשוכר לו חנות, דאם

15. ומש"כ שם הפרי השדה דהוא אסור משום מסייע, צ"ב דבפשוטו אז הוא אסור משום לפנ"ע, ונראה שלא דייק כל כך בזה, וכוונתו באמת משום לפנ"ע, דהא גם בשם שו"ת תורת חסד העתיק דבכי האי גוונא אסור משום מסייע, והמעין שם יראה דאוסר משום לפנ"ע, וצ"ע.

אחר בקל דאין בו משום לפנ"ע, דס"ל דבאופן זה ליכא משום איסור מסייע, ויש שהסתפקו עדיין אם אין לאסור דבר משום מסייע, משא"כ באופן שא"א לשכור אצל אדם אחר בקל, דיש בו חשש דלפנ"ע, בזה אסור לכונ"ע.

וכן מבואר בשו"ת חלקת יעקב הנ"ל, שהעתיק דברי המהרש"ם הנ"ל, וכ' ונראה דכל זה הוא בשנים כתיקונן דהשוכרים ומשכירים הם שכיחים, אבל בשנים האלו לאחר המלחמה, יהיה איך שיהיה עובדא דמילתא אין לך טירחה יותר גדולה מבזמן הזה למצוא חנות ומקרי תרי עברא דנהרא דשייך לפנ"ע דאורייתא, ומהרש"ם מתיר רק איסור דמסייע וכנ"ל וכ', אבל בני"ד דא"א למצוא רק בטורח גדול העיקר דהוי כתרי עיברי דנהרא ושייך לפנ"ע, ואסור להשכירו, עיי"ש.

ולפ"ז נמצא דבכל פעם דשוכר חנות וכדומה למי שאינו שומר תורה ומצוות, יש חשש איסור מה"ת דלפני עור, ונראה דברוב פעמים אינו יכול למצוא חנות לשכור במקום אחר, דלא מיבעי במקומות דא"א למצוא לשכור חנות רק בטורח גדול, בוודאי דהוא אסור, אולם אפי' במקומות דיכול למצוא בקל חנות לשכור, מ"מ כדי לשכור חנות צריך הרבה דברים שיהיה כראוי¹⁷, הן בגוף החנות, כגון, באיזה רחוב החנות נמצא, דיש מקומות ששם מוכרים יהלומים ושאר מקומות שמוכרים בגדים וכדו', וכמו"כ אם הוא על רחוב ראשי או צדדי, דיש בזה חילוק כרחוק מזרח ממערב באיזה מקום החנות נמצא, וכמו"כ בגודל החנות גופא, וכמה ממון צריך להשקיע שיהיה ראוי להשתמש בו, וכן בנוגע למצב של שכינים וכדומה, ומה גם במחיר השכירות, וכמה זמן יכול לשכור, וגם איזה תנאים יש לו בחוזה השכירות, וגם אי השוכר הוא איש רך או קשה וכדומה, ומי שמחפש

עמו שלא ישלח בשבת או עכ"פ לא ישלח ישראל בשבת עיי"ש, הרי שבעל הנהרי אפרסמון לא היה מוחלט אצלו דליכא בזה עכ"פ איסור דרבנן משום מסייע, אפי' באופן שיכול לשכור אצל אחר, ע"כ כתב שיתנה עמו שלא ישלח בשבת.

ועי' בשו"ת ערוגת הבשם (תאו"ח סי' נ"ד) שנשאל, אם מומר לחלל שבת בפרהסיא רוצה לשכור ממנו חנות אשר בביתו, אם נכון לעשות כן ולהשכירו לו מאחר שידוע בבירור שיהיה חנותו פתוח בש"ק, אם יש בזה משום מסייע ידי עוברי עברה, אם מותר מצד הדין מאחר שיש הפסד מרובה, דאם לא ישכירנו לו אפשר שלא יזדמן לו שוכר אחר, ואידך מוצא לעצמו מקום לחנות די והותר, ובדברי תשובתו נו"נ מתחילה במחלוקת הנ"ל אם יש איסור מסייע מדרבנן היכא דאינו בתרי עברא דנהרי, והביא דברי הרמ"א הנ"ל שכ' דבעל נפש יחמיר בזה, ולאחר מיכן סיים וכתב וז"ל: וכל זה להתלמד במק"א היכא דממציא לבעל עברה איסורא דלא הוי בתרי עברי דנהרא "והיא באקראי בעלמא"¹⁶, אבל במאי דקמן להשכיר חנות לפושע ישראל המחלל שבת בפרהסיא והוא בבית דירתו, דבר זה איכא למפשט ממשנה מפורשת במס' אבות פ"א דתנן התם הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, ואי משום הפסד המגיעו עיי"ז, כבר אמרו בשלהי מסכת סוכה ששכני רשעים לא נשחקו, עכ"ל. הרי דאפי' אם יכול לשכור חנות בקל, נסתפק לאסור משום מסייע, ואינו סובר כסברת שכ' הפוסקים הנ"ל, דבכי האי גוונא אין בו משום מסייע, ותו מבואר בדבריו, דבאופן ששכרו בביתו הוא אסור בכל אופן משום הרחק משכן רע.

הלכה למעשה בנידון דידן

היוצא לנו מזה דיש כמה פוסקים שהתירו להשכיר למומר היכא דיכול לשכור אצל אדם

16. ומש"כ דרק באקראי בעלמא יש להקל בזה, יש לדון בכוונתו, אי מיירי באופן דהשכירו בביתו ועכ"ז באקראי בעלמא יש להקל, או כוונתו שמשכירו שלא בביתו, דאז באקראי בעלמא יש לסמוך על הפוסקים דאין איסור מסייע כשיכול להשיגו במק"א, וכשאינו באקראי צריך להחמיר בזה, וצ"ע.

17. ועי' בשו"ת חוות יאיר הנ"ל דאם הוא מוכר לו יותר בזול, או דמוכרו בהקפה ובשאר מקומות לא ימצא אלא במזמון ג"כ אסור משום לפנ"ע.

ומה לי אם יעבור עליו ע"י אחר דקאי בלפנ"ע, הא סוף כל סוף יכול לעשות האיסור בלעדיו, ודוחה ראיותיו של המשל"מ עיי"ש, אולם ע"י בשד"ח (כלל כ"ו אות ט') שהאריך בזה וכו' דעיקר הוא כהמשל"מ, דהברכ"י (חו"מ סי' ט' אות ג') כתב דגדולי האחרונים סוברים כהמשל"מ, וכמו"כ מדייק הרב לב שומע (במערכת ל' אות מ"ג) מהרבה ראשונים, וכן מבואר במנחת חינוך (מצוה רל"ב אות ג') עיי"ש, וכן בשו"ת בית שלמה הנ"ל, מבואר דהעיקר הוא כהמשל"מ הנ"ל.

והנה בתשו' כתב סופר (שם) כתב דלפי טעם השני דהמשל"מ דחיישנן דיחזור הלוח השני, אזי אם ידוע לנו שלא יחזור בו, כגון שלוח ממנו כבר כמה פעמים בריבית, אינו אסור, וע"י גם בספר חתן סופר (בשער המקנה והקנין והשטרות סי' כ"ח ערך לפנ"ע אות י"ח), שכ' דסברת המשל"מ הוא דאנן מוקמינן הישראל השני בחזקת שלא יעבור על האיסור, ואפי' נתרצה, אולי יחזור בו מחמת חשש איסור, ולפי"ז במומר דאנן סהדי שהאיסור בודאי יתעביד ע"י ישראל אחר, אינו עובר עליו, אפי' להמשל"מ עיי"ש, וכעין זה כ' בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' כ"ג), ולפי דבריהם בנידון דידן אעפ"י דהמקומות שיכול לשכור אותם שייכים לישראל שאינו שות"מ ג"כ יש להקל, אולם מסתימת האחרונים הנ"ל לא משמע כן, רק דהעיקר הוא כטעם הא' של המשל"מ, וא"כ הוא אסור.

וע"כ נראה דרוב פעמים כששוכר חנות או משרד למי שאינו שות"מ נחשב כתרי עברא דנהרא, ויש בזה חשש איסור דאורייתא דלפני עור¹⁸, וע"י במשנת אהרן (ח"א סי' ג', מצוין בספר לפני עור, ואיזה מראי מקומות בתשו' זו מקורן מספר זה), דאפי' להסוברים דבספק איסור ליכא בלפנ"ע, היינו בספק אם יעבור עליו העבריין, דזה לא מקרי נתינת מכשול, משא"כ

ורוצה לשכור מקום לחנותו, יתכן שישהה כמה חדשים בחיפוש עד שימצא חנות המתאימה בכל הפרטים הנ"ל.

ותו, דאפי' אם יש ביכלתו לשכור חנות כזו אצל אחר, אלא שיתארך איזה משך זמן עד שימצא מקום כזה בפועל, וע"י שהוא משכירו לו עכשיו החנות, נתאפשר לו לפתוח חנותו תיכף ומיד, או אפי' אם יכול לשכור אצל אחר ג"כ עכשיו, רק שאותם מקומות אינם ראויים לשימוש תיכף כמו חנות הלז דראוי לשימוש תיכף, הרי ג"כ עובר על לפנ"ע, דאפי' רק אם בחד שבת יעבור על איסור שבת, ג"כ כבר עובר על לפנ"ע.

בשיכול לשכור אצל ישראל אחר שאינו שומר תורה ומצוות

ותו, דאפי' אם ידענן דיש ביכלתו לשכור חנות במקום אחר, מ"מ אם המקום ההוא שמוצא לשכור שייך גם כן ליהודי אפי' אינו שות"מ¹⁹ [כידוע דבאיזה מקומות רוב החניות והבתים שעומדים להשכרה שייכים ליהודים], יש לדון לאיסורא, לפי"מ שמחדש המשנה למלך (פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ב) דהא דאמרינן דמי שמלוה לחבירו בריבית דעובר המלוה גם בלפנ"ע דמכשיל להלוה, היינו אפי' כשיכול הלוה ללוות מישראל אחר בריבית, ג"כ עובר המלוה בלפנ"ע, כיון דאז הישראל האחר יעבור עליו בלפנ"ע, וזה אינו מוציאו מאיסור דלפנ"ע, ותו דחיישנן דישאל אחר יחזור ולא ילוה אותו, ונמצא דהוא עובר בלפנ"ע, עיי"ש, והעתיקו להלכה בפתחי תשובה (יו"ד סי' ק"ס סק"א), ופסק כן גם החוות דעת (יו"ד סימן ק"ס בחידושים ובביאורים סק"א), וכ"ה בשו"ת רבי עקיבא איגר (סי' קצ"ד), וא"כ כמו"כ כאן אם ישכיר החנות אצל הישראל אחר, אז הישראל האחר יעבור עליו בלפנ"ע, וזה אינו מוציאו מאיסור דלפנ"ע.

והגם דבשו"ת כת"ס הנ"ל כתב לדחות דבריו, דמה לי אם יכול לעבור האיסור מעצמו,

18. אולם נראה דמי שבא לשכור חנות, ויודעים אנו שיש לו חנות במק"א, רק שמאיזה סיבה הוא רוצה לשנות למקום החדש הזה, אז אולי אינו אסור, דאפי' אם הוא לא ישכיר לו, הרי יתכן שישאר במקומו, ועדיין יחלל את השבת.

ואכמ"ל, אכן אפי' אם נימא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והוא ספיקא דאורייתא, עכ"ז יש לדון להתיר מכח ספק ספיקא דילמא הוא נכרי, ותו דילמא יכול למצוא במק"א שאז ליכא משום לפנ"ע כמבואר לעיל בדברינו.

וכל זה בנוגע להשכיר חנות, אולם להשכיר דירה, הוא קל יותר, דמי ששוכר דירה, בדרך כלל כבר יש לו דירה, דמי אלא שעשוי רוצה בדירה חדשה, ונמצא דלא ניתוסף איזה חילול שבת בשביל הדירה החדשה, דאותו חילול שבת דעושה בדירה החדשה היה עושה גם בדירה הישנה, אם לא במי שגר עד עכשיו במלון וכדומה, דאעפ"י דגם במקום ההוא חילל את השבת, מ"מ שם לא הי' ליה מקום לבישול ואפייה, ונמצא דחילול שבת של אפייה ובישול לא היה עושה במקום שגר מקודם²⁰, משא"כ מי שגר קודם בדירה, ועשוי הולך לדירה חדשה, אינו עובר משום לפנ"ע, וכמו שכתבנו לעיל בשם שו"ת פרי השדה הנ"ל.

היוצא לנו מכל זה דיש שאלה גדולה אי מותר להשכיר חנות או משרד או בית חרושת [ובכמה אופנים השאלה היא גם על השכרת דירה] למי שאינו שומר תורה ומצוות, שכמה פעמים נכשלים באיסור החמור של לפני עור לא תתן מכשול, וצריך לדקדק בזה.

תמצית וסיכום העולה מכל הנ"ל

איסור לפני עור לא תתן מכשול

א) אסור להושיט כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, שנאמר (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול, אולם זה דוקא בקאי בתרי עברי נהרא, דאז אם הוא לא היה נותנו לא היה יכול ליקח מעצמו, משא"כ בחד עברא דנהרא, דהיינו שיכול ליקח האיסור בעצמו, אין בזה משום לפני עור.

כשבוודאי יעבור עליו העבריין, רק הוא ספק אם ימצא העבריין להשיג הדבר במק"א, אסור, דדמי לשאר ספיקא דאורייתא¹⁹ עיי"ש.

אולם מנהג העולם הוא להקל בזה, וצ"ב הטעם, ועיין בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ק"ו) שכ': ופשוט שבעצם השכרת המעלית והמשרדים ליכא משום מסייע, ולא שמענו כזאת מעולם לאסור להשכיר למחללי שבת דירות וחניות, ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל, הרי דפשיטא ליה דליכא איסור להשכיר חנויות למומרים, אולם טעמא בעי, דאף שכתבנו כמה טעמים דאין איסור מסייע בזה, אולם לפענ"ד ברוב פעמים יש בזה חשש של לפני עור, וצ"ע בזה.

ולכא' נראה דאפי' אם כותבים תנאי בשטר השכירות, שלא יחללו שם את השבת, עכ"ז אם למעשה יודע שלא יציית לזה ויחלל את השבת, אסור, וכמבואר במס' ע"ז (דף ט"ו ע"ב) בהדיא, לגבי שכירות שדה לכותי, דאע"פ דהתנה שלא יעבוד בחוה"מ, כיון דידעינן שלא יציית, שפיר עובר על לפנ"ע, ועי' בריטב"א (שם) דאפי' דרוב כותים מצייתים, עכ"ז הוא אסור דחיישינן דהוא לא יציית, וכש"כ כאן שבוודאי דלא יציית, ודו"ק.

והדבר פשוט דכל זה דוקא כשיודע שהוא יהודי, משא"כ כשאנו יודע שהוא יהודי, אולי יש להקל כאן בארה"ב דרובם הם גוים, דהולכים אחר הרוב [אולם פשוט דזה תלוי באיזה מקום נמצא המקום שמשכירו, דאם הוא נמצא במקום דרוב הגרים שם הם יהודים, ורוב השוכרים שם חניות או משרדים הם יהודים, כמובן שא"א לילך אחר הרוב, ואין לומר שיש לדון על כל העיר בכללות שרובם הם גוים, דזה דומה להא דאמרין דכל המצויין אצל שחיטה בקיאים הם], אולם יש לדון אם אין אומרים בזה כל קבוע כמחצה על מחצה,

19. וכ"מ בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב' סימן ס"ו) שכתב בענין אם מותר להשכיר בית לשכנים עובדי דת וכו', הנה מכיון "שוודאי ברור" שיישגו דירות אחרות שמצד איסור לפני עור ליכא, ע"כ גם משום מסייע אין בו עיי"ש, הרי דהתיר רק כשברור שיכול להשיג דירה במק"א, ודו"ק.

20. ואינו דומה למכונת כביסה דכתבנו דיכול לתלות שיעשה בו מלאכה בימי חול, דאפייה ובישול עושים בדרך כלל בכל יום, ודומה לשדה דכ' דאסור להשכיר למי שאינו שומר תורה ומצוות, ודו"ק.

במומר, דעיקר ערבות כתיב (בפ' נצבים) בעובד ע"ז, היכא דבידינו למחות, וא"כ מכ"ש שלא לסייעם לדבר עבירה, אולם יש שכתבו דהיות דחויב ערבות למידים בשבועות (דף ל"ט) מהפסוק וכשלו איש באחיו, וא"כ מומר דמותר להלוותו בריבית, דלא מקרי אחיך, ה"ה שאינו בכלל ערבות, וע"כ אין בו משום מסייע.

אולם יש לדון לגבי מומרים בזמננו אם אין דינם כתינוק שנשבה, דאסור להלוותם בריבית דמקרי אחיך, ע"י ביו"ד (סי' קנ"ט סעי' ג') ברמ"א ובנו"כ (שם), ויש מחלוקת הפוסקים אם מומרים בזמננו דינם כתינוק שנשבה, ואם יש ערבות לגבי מומרים בזמננו.

ז) יש שכתבו דאף מהראוי להחמיר דיש איסור מסייע במומר, מ"מ אם רוצה להקל כהש"ך במקום הפסד אין למחות בו, אף אם ההפסד הוא מהריוח ולא הפסד ממש, ואם הוא הפסד ממש, כגון שבלא זה לא יוכל לעסוק במסחר זה, גם לכתחילה יש להקל, ויש שהקילו עוד יותר דאפי' לסייע לישראל יש להקל במקום הפסד ממש, דהיות דאיסור מסייע הוא משום מצות תוכחה, הרי בהפסד ממון ליכא מצות תוכחה.

איסור לפני עור כשיש ספק אם יעבור על איסור

ח) במס' שביעית (פ"ה מ"ו) תנן, אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית, מחרישה וכל כליה וכו', אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר, זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, דתלינן שלדבר היתר לוקחו, ומצינו מחלוקת האחרונים בזה, דיש שכ' דהיינו דוקא כשיכול לקנותן במק"א, דאין בו משום לפנ"ע רק משום איסור מסייע דהוא איסור דרבנן, ע"כ מקילין בספק, משא"כ כשאין יכול להשיגו במק"א, ויש בו איסור דלפנ"ע, אסור אפי' כשיכול לתלות בהיתר, אם לא כשרוב צדדים הוא להיתר אז הוא מותר. והרבה אחרונים ס"ל דבכל ענין מותר, דנתינת מכשול מקרי רק כשהמכשול ידוע בשעה שנותן לו, משא"כ בספק אם יעשה בו מכשול, אין זה מקרי נתינת מכשול, והלוקח הוא שהכשיל את עצמו. ויש שכתבו דבאמת יש

ב) יש סוברים דה"ה כשאין לו בעצמו האיסור, רק יכול לקנותו או לקבלו ממקום אחר, ג"כ מקרי חד עברא דנהרא, וליכא בזה משום לפני עור, וכן פסק הרמ"א (יו"ד סי' קנ"א), אולם הגר"א (שם) חולק דרק ביש לו האיסור מותר, משא"כ כשצריך לקנות אצל אחר הוא אסור, ובמשנה ברורה (סי' שמ"ז) נראה דצריך להחמיר כדבריו.

ג) כתבו אחרונים דהא דמתיירם מפני שאפשר לו להשיגו במקום אחר, היינו כשיכול להשיגו שם בלי טורח, משא"כ כשאין מצוי שם וצריך לילך למקום אחר דטריחא ליה מילתא אסור.

מסייע לדבר עבירה בחד עברא דנהרא

ד) מצינו בהרבה ראשונים שחידשו דאפי' כשיכול לעשות עבירה מעצמו דאין בו משום לפנ"ע, מ"מ עדיין אסור מדרבנן, דאסור לסייע ידי עוברי עבירה, ויש דסברו דאין בו איסור כלל, ואעפ"י שהרמ"א (שם סעי' א') לאחר שהביא ב' שיטות אלו, כתב ונהגו להקל וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, עיי"ש, מ"מ כבר כ' האחרונים דאנו קייל"ן להחמיר בזה, וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' שמ"ז סעי' א'), ובט"ז והמג"א (סק"ד שם), וכן פסק שם בשו"ע הרב (סעי' ג'), ובמשנ"ב (סק"ד).

ה) הש"ך (שם ס"ק ו') מחדש דדוקא לסייע לישראל אסור, דמצוה להפרישו מאיסורי, אבל בנכרי ומומר, דאינו מחויב להפרישו, מותר לסייעו. אולם הרבה אחרונים נתקשו בדברי הש"ך, מדוע אין במומר מצוה להפרישו מאיסור, דהא ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא, וא"כ כמור"כ יהי' בזה איסור מסייע, ופסקו להחמיר בזה, וכ"פ במג"א הנ"ל, ובשו"ע הרב והמשנ"ב (שם).

ו) הארכנו בדברי אחרונים שפירשו דברי הש"ך, דסובר דאיסור מסייע הוא משום מצות תוכחה, ולפי"ז לפי"מ שכ' התדב"א (פי"ח) דפורקי העול לגמרי כגון מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס אינם במצות תוכחה, ע"כ אין בו איסור מסייע. ויש שכ' דאיסור מסייע הוא משום ערבות, וחויב ערבות הוא גם

שאינם שומרי תומ"צ והוא פתוח בשבת, דמקרי תרי עברא דנהרא, דפשוט דמי שיכול לכבס בגדיו בתוך בנין שגר שם לא יטריח עצמם לילך לכבס במקום אחר, ואם תהי' מקום הכביסה בתוך הבנין סגורה בשבת, לא ילכו לכבס במקום אחר, רק יראו לסדר עצמם לכבס באמצע השבוע, וא"כ נמצא לכאור' שהבעה"ב עובר באיסור דלפני עור.

אולם לפי דברינו הנ"ל, יש לומר דהיות שיש ספק אם ישתמשו בהם בשבת, דהלא יש ביכלתם לכבס בגדיהם במשך כל השבוע, ואפי' לסוברים דרק כשרוב צדדים הם להיתר מקילים בזה, מ"מ גם כאן הלא רוב הזמן שיכולים לכבס היינו בימות החול, וא"כ יש לתלות דהישראל שמכבס בגדיו יעשה כן ביום חול, וא"צ לחוש שיכבס בשבת דוקא, וע"כ אינו עובר בלפני עור.

(יא) ומ"מ נראה דהתינתן באותם הבנינים שהמקום שמכבסים הבגדים פתוח במשך כל הזמן, וא"כ כשהבעה"ב הכניס לשם המכונה שם בימי חול, לא היה עדיין חפצא של איסור, הגם שאף בשבת יהי' נשאר המקום פתוח ואז איסור לכבס, מ"מ בכי האי גוונא י"ל דדומה לחפץ שיכול להשתמש בו באופן של היתר או של איסור, דיכול לתלות שישתמש ביה באופן של היתר ובפרט כרוב צדדים הוא להיתר, משא"כ בהבנינים שהמקום שמכבסים שם בגדיהם סגור בלילה, א"כ בזה שפותחים אותה בבוקר בשבת קודש, שפיר עובר על לפני עור, דהא ע"י הפתיחת מקום הכביסה בשבת – דאיסור לכבס אז – דומה למושיט כוס יין לגזיר וספק אם ישתה, דכתבנו דלרוב פוסקים יש ביה איסור דלפני עור, וה"ה כאן אעפ"י דיש ספק אם יכבס בו בשבת, מ"מ הרי ע"י פתיחת המקום הרי הוא מושיט לו חפץ דאם רוצה להשתמש בו יש ביה איסור.

(יב) עוד כתבנו דלפני עור שכתבנו לקמן דמותר לישראל להשכיר דירה למומר, כיון דהיה לו דירה אחרת קודם ששכר דירה זו, אינו מוסיף כלל בחילול שבת דילי' בשכירת דירה זו, דהא גם מקודם היה מחלל שבת באותה צורה, ולפני"ז יש עוד היתר שאינו עובר

איסור לפני עור גם בספק איסור, והא דהקילו חכמים כאן במקום ספק, הוא משום דרכי שלום.

(ט) ביארנו דיש מחלוקת המשנה ברורה ושו"ע הרב בזה, דהמג"א הנ"ל כ' ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכות היתר ודווקא בדבר המצוי אבל בדבר שאינה מצוי אסור אם לא מפני דרכי שלום, והמחצהש"ק והמשנ"ב, פי' כוונת המג"א במש"כ בדבר מצוי, היינו תלייה בדבר המצוי, משא"כ בתלייה בדבר רחוק שאינו מצוי, מקילין רק משום דרכי שלום, הרי דסוברים דיכול להקל ולתלות להיתור אפי' לגבי איסור דלפני עור ואפי' בלא טעם של דרכי שלום, ורק בתלייה רחוקה צריכין לטעם של דרכי שלום, אמנם בשו"ע הרב (שם סעי' ד') כ' וכן אסור להשאיל כלי מלאכה בשבת לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת, ואם יש לתלות שיעשה בו מלאכת היתור מותר להשאילו, אם הוא כלי המצוי לשאול במק"א, אבל אם אין מצוי אסור להשאילו, אא"כ יש בו משום דרכי שלום, עיי"ש, דס"ל דרק במצוי לשכור במק"א, וע"כ אין בו רק איסור מסייע, אז יכול להקל ולתלות, משא"כ באינו מצוי ויש איסור דלפני עור תלינן להקל רק משום דרכי שלום.

(י) עוד ביארנו, דהא דאמרינן דבספק אין בו משום לפני עור, היינו דוקא כשיכול להשתמש בהכלי לצורך דבר היתר, דלא מקרי שהושיט לו דבר מכשול, דאינו חפצא של מכשול, דהא החפצא עומד גם לדברים המותרים, ורק הלוקח נכשל בעצמו כשהחליט להשתמש בו לדבר איסור, אבל במושיט חפצא של איסור, וליכא מידי דהיתרא למיתלי ביה, וכל הספק הוא רק אם ישתמש בו או לא, זה שפיר מקרי דהושיט ליה חפצא של מכשול, הגם דעדיין יש ספק אם ישתמש בו, ויש בו משום לפני עור.

לפני עור לגבי מכונת כביסה בבנין שלו שהם פתוח בשבת

(י) ביארנו דמי שיש בבנין שלו מכונת כביסה שמכבסים שם הדיירים שהם ישראלים

וע"כ דסובר דשכירות שאני, דהיות שמקבל מעות בעד השתמשות עם הכלי או השדה, נחשב כל יום כשכירות חדשה, שהפרעון שמקבל בעד כל זמן השכירות, נחשב בשביל כל השתמשות בפנ"ע, ועובר על לפני עור, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' צ"ג) עיי"ש.

ועפ"י יש לדון בנידון דידן לגבי מכוונות כביסה, היות דהוא מקבל פרעון בעד השתמשות בהכלי בשבת, אולי נחשב כשכירות, דכתבנו דאפי' שכרו קודם שבת, כיון דנחשב כמקבל פרעון בעד שבת הוא אסור, או אפ"ל דשם שכרו בהדיא על זמן ששבת בתוכו ומקבל פרעון על כל הזמן, ע"כ נחשב שפיר כמו ששוכרו בעד שבת ג"כ, וכל יום הוי שכירת חדשה, משא"כ כאן שהבעה"ב לא יחדו לקבל פרעון בעד שבת בהדיא, והוא רק מקבל פרעון בשביל ההשתמשות בהכלי, והשוכר יחליט מעצמו אימתי להשתמש עם הכלי, ע"כ נחשב כמו מכירה ושאלה קודם זמן איסור דאינה אסור, וצ"ע בכל זה.

השכרת חנות או משרד למי שאינו שותו"מ
(טו) בענין השכרת חנות או משרד למומר, אם ברור שיכול לשכור כזה אצל אחר, אין בו עוד משום לפנ"ע ומותר, אעפ"י שעדיין יש לאסור משום מסייע, מ"מ מצינו באחרונים הרבה צדדים דאין בזה משום איסור מסייע, חדא כיון דאינו מסייע בשעת עשיית האיסור, ועוד דאיסור מסייע הוא רק כשעושה איסור עם החפצא ולא כשעושה איסור בתוך החפצא, הגם דיש שנסתפקו להחמיר גם בכה"ג, עכ"ז יש להקל בצירוף שי' הש"ך הסובר דאין במומר איסור מסייע כנ"ל.

(טז) ובאופן שאינו מצוי לשכור דבר זה אצל נכרי רק אצל ישראל אחר שאינו שותו"מ, יש הסוברים דאז ג"כ מותר ואין בו משום לפנ"ע, והרבה פוסקים סוברים כיון דאז יעבור ישראל אחר באיסור דלפנ"ע, ע"כ גם הוא עובר בלפנ"ע ואסור להשכירו.

(יז) מה שכתבנו דאם יכול לשכור אצל אחר, אזי מותר, כל זה הוא רק כשיכול לשכור מיד ובלי טורח, משא"כ אם יתארך איזה משך זמן

בלפנ"ע במכוונות כביסה, כיון דגם קודם ששכר דירה באותו בנין היה יכול להשתמש בשבת במכוונות כביסה במקום שהיה גר שם מקודם. אמנם אם סוגרים המקום בשעות הלילה, נראה דיהי' אסור, דבשלמא כשהמקום פתוח כל הזמן, א"כ הרי עיקר איסור לפני עור השייך בכאן היינו שכירת המקום למי שאינו שותו"מ, וע"כ אמרינן דכיון דבשעת שכירת הדירה, הרי יש לו דירה במק"א, ויכול לחלל שבת, אז אין המשכיר כאן מוסיף ע"י שכירת דירה זו בחילול שבת, ודומה לחד עברא דנהרא, משא"כ כשכבר שכר דירה כאן, ואין לו עוד דירה ומקום לכבס, ומקום הכביסה נסגר בלילה, באופן שא"א לו עוד לכבס, א"כ נמצא דע"י פתיחת מקום הכביסה, הרי הבעה"ב מושיטו חפצא של איסור שיכול להשתמש בו, ונמצא דעובר על לפנ"ע.

דין לפני עור קודם זמן האיסור

(יג) אגב יש לעורר עוד נקודה שיש לדון בזה, דמדברי המשנה במס' שביעית הנ"ל – ואלו דברים שאסור למוכרן "בשביעית", הרי דקודם שביעית מותר, דייקו האחרונים דאיסור לפני עור הוא רק בזמן איסור ולא קודם לכן, וכתבו דמטעם זה מותר למכור חמץ כזה שיכול להתקיים עד הפסח למי שחשוד לאכלו בפסח, ואינו עובר בלפנ"ע. אולם י"א דרק למכור כלי קודם שביעית מותר, משא"כ להשאיל או להשכיר כלי אסור, דכיון דשאלה ושכירות לא קניא, נמצא שמשתמש בשביעית בכלים שלו, ונחשב למסייע יד עוברי עבירה, וראיה מדברי המג"א הנ"ל שכתב דאסור להשאיל כלים לפני השבת למי שחשוד לעשות בהם מלאכה בשבת, אולם בשו"ע הרב הנ"ל כתב – וכן אסור להשאיל כלי מלאכה "בשבת" לישראל החשוד לעשות מלאכה בשבת וכו', ומזה נראה דסובר דלהשאיל בער"ש מותר ואין בו משום איסור מסייע.

(יד) ולכאורה לדברי השו"ע הרב, צ"ב הא דקאמר הגמ' (ע"ז דף כ"א) דאסור להשכיר שדה לכותי, וכותי זה עושה בו מלאכה בחוה"מ, ונמצא דעובר המשכיר בלפנ"ע, הא משכירו קודם חוה"מ ועדיין אינו זמן איסור.

למעשה יודע שלא יציית לזה ויחלל את השבת אסור.

(כ) אולם כל זה דוקא כשיודע שהוא יהודי, משא"כ כשאינו יודע שהוא יהודי, אולי יש להקל כאן בארה"ב דרובם הם גוים, דהולכים אחר הרוב ויש לפלפל אם תלוי אם הוא נמצא במקום דרוב הגרים שם המה יהודים, ורוב השוכרים שם חניות או משרדים הם יהודים, דכמובן א"א לילך אחר הרוב, ואין לומר שיש לדון על כל העיר בכללות שרובם הם גוים, וכן יש לדון אם שייך בזה כל קבוע כמחצה על מחצה, אכן אפי' אם נימא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והוא ספיקא דאורייתא, עכ"ז יש לדון להתיר מכח ספק ספיקא דילמא הוא נכרי, ותו דילמא יכול למצוא במק"א שאז ליכא משום לפנ"ע כמבואר לעיל בדברינו].

(כא) כל זה בנוגע להשכיר חנות, אולם להשכיר דירה, קל יותר קצת, דמי ששוכר דירה, בדרך כלל כבר יש לו דירה במק"א אלא שעכשיו רוצה בדירה חדשה, ונמצא דלא ניתוסף איזה חילול שבת בשביל הדירה החדשה, דגם בדירה הישנה היה מחלל שבת, אם לא במי שגר עד עכשיו במלון וכדומה, דאעפ"י דגם במקום ההוא חילל את השבת, מ"מ שם לא הי' לו מקום לבישול ואפייה, ונמצא דחילול שבת של אפייה ובישול לא היה עושה במקום שגר מקודם.

(כב) ולמעשה נמצאנו למדים דיש שאלה גדולה אי מותר להשכיר חנות או משרד או בית חרושת [ובכמה אופנים השאלה היא גם על השכרת דירה] למי שאינו שומר תורה ומצוות, שכמה פעמים נכשלים באיסור החמור של לפני עור לא תתן מכשול, ודו"ק.

עד שימצא מקום כזה בפועל, וע"י שהוא משכירו לו עכשיו החנות, נתאפשר לו לפתוח חנותו תיכף ומיד, או אפי' אם יכול לשכור אצל אחר ג"כ עכשיו, רק שאותם מקומות אינם ראויים לשימוש תיכף כמו חנות הלז דראוי לשימוש תיכף, הרי ג"כ עובר על לפנ"ע, דאפי' רק אם בחד שבת יעבור על איסור שבת, ג"כ כבר עובר בלפנ"ע. ואם יש ספק אם יכול לשכור חנות כזה אצל אחר, צריך להחמיר כמו כל ספיקא דאורייתא דאזלינן לחומרא.

(יח) ונמצא לפי"ז דבכל השכרת חנות וכדומה למי שאינו שותו"מ יש חשש איסור מה"ת דלפני עור, ולפענ"ד ברוב פעמים אינו יכול למצוא חנות לשכור במקום אחר, לא מיבעי' במקומות שא"א למצוא לשכור רק בטורח גדול, אלא אפי' במקומות דיכול למצוא בקל חנות לשכור, מ"מ כדי לשכור חנות צריך הרבה דברים שיהיה כראוי, הן בגוף החנות, ובגודל החנות, ומקום שהחנות נמצא, וכמה ממון צריך להשקיע שיהיה ראוי להשתמש בו, ומה גם במחיר השכירות, וכמה זמן יכול לשכרו, וגם איזה תנאים יש לו בחוזה השכירות, ומי שמחפש ורוצה לשכור מקום לחנותו, יתכן שיששה כמה חדשים בחיפוש עד שימצא חנות המתאימה בכל הפרטים הנ"ל, ע"כ אסור להשכירו משום לפנ"ע.

(יט) וכל זה כשאין לו חנות במק"א, משא"כ אם יודעים אנו שיש לו חנות במק"א, רק שמאיזה סיבה הוא רוצה לשנות למקום החדש הזה, אז אינו אסור, אפי' כבר בסוף חוזה השכירות וא"א לו להיות נשאר במקומו, מ"מ מסתמא ישאר במקומו, עד שימצא מקום חדש, ועדיין יחלל את השבת, וצ"ע בזה.

עוד נראה דאפי' אם כותבים תנאי בשטר השכירות, שלא יחללו שם את השבת, עכ"ז אם

כל הז' רקיעים פתוחים לחתן

כמדומה ששמעתי מאמור"ר מוהר"ר אברהם הלוי נ"י, איך שהרה"ק הרי"מ [ר' יחיאל מאיר] ז"ל מגאסטינין היה מנהגו להזכיר עצמו לפני החתן, ואמר שכל הז' רקיעים פתוחים לפניו בלילה זו.

(אגרא דבי הילולי, לז, ב)